

ANTHONY MCCALL VE JAMES TURRELL'İN İŞLERİNDE IŞIK-OLUŞ

BECOMING-LIGHT in the WORKS of ANTHONY MCCALL and JAMES TURRELL

Emre Çiçek¹, Rıfat Şahiner²

Öz

Bu çalışma Anthony McCall'un *Solid Light* olarak adlandırdığı işleri ve James Turrell'in *Ganzfeld* serisi kapsamında ürettiği işleri arasından seçilen örnekleri Deleuze ve Guattari'nin oluş felsefesi çerçevesinde incelemeyi ve bir öteki-oluş olarak *ışık-oluş* kavramını önermeyi amaçlamaktadır.

Deleuze ve Guattari'nin oluş felsefesi insan deneyimini merkeze koyan Kartezyen düşünceye karşı çıkar çünkü deneyim bir varlığa veya özneye atfedilebilecek bir şey değildir; deneyim oluşturma, deneyimler akışıdır. Deneyimin bir öznenin deneyimi olarak ele alınması bir bitkinin ya da hayvanın, kısacası *insansı olmayan* her şeyin deneyiminin, oluşlarının göz ardı edilmesi anlamına gelir. Bunun yanı sıra insan algısının oluşları daraltarak uzamsal nesneler dünyasını oluşturduğu, oluşlardan varlıklar çıkarttığı unutulmamalıdır.

Deleuze ve Guattari'nin felsefesinde sanat insan deneyiminin ötesinde yeni algılama biçimleri oluşturmayı hedefler. Sanat, öteki-oluşlar aracılığıyla, izleyici-katılımcının ötekini konumundan dünyayı, hayatı algılamasını sağlar. Anthony McCall ve James Turrell'in işlerinin oluş felsefesinin bu düşünceleriyle ele alınması ışık sanatına yeni bir bakış açısı kazandırır.

Anthony McCall'un işlerinde ışık *katı* bir formdadır ve James Turrell'in işlerinde ise ışık sürekli renk değiştirir ve mekânı yutan boşluğun kendisi haline gelir. İnsan algısında ışık uzamsal nesneler dünyasını aydınlatmalı, nesneleri ve alanları görünür kılmalı ve onlara renk vermelidir. İki sanatçının işlerinde de ışık, ışığın insan algısındaki bu tanımlarına uymaz; bu tanımlamalara direnen bir aykırılık gösterir. Anthony McCall ve James Turrell'in ışıklarını bir oluş yapan şey bu aykırılıktır. Bunun yanında ışık ve mekân arasında ayırt edilemezlik bölgeleri ortaya çıkar; ışık ve mekân ortak bölgeleri olan uzay-zamanda buluşur. Işığın mekân-oluşunun yanında mekân da ışık-oluşa katılır.

Sonuç olarak, sanat yapıtını oluşturan algılamalar ve duygulamalar bileşiğine dahil olmasıyla izleyici-katılımcı da ışığın oluşuna, bir *ışık-oluşa* kapılır. Anthony McCall ve James Turrell'in işleri artık izleyici-katılımcının ışığın konumundan dünyayı görmesiyle, ışığın hareketlerine ve oluşuna dair bir hisse kapılmasıyla, ışığın sürekliliğini ve varoluş biçimini deneyimlemesiyle tanımlanır.

Anahtar Kelimeler: Işık Sanatı, Oluş, Işık-oluş, Anthony McCall, James Turrell, Deleuze ve Guattari.

¹ Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı Sanat ve Tasarım Yüksek Lisans Programı, İstanbul, Türkiye. ORCID: 0009-0006-1228-8330. E-posta: cicek.8.emre@gmail.com

² Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı, İstanbul, Türkiye. ORCID: 0000-0003-4328-3939. E-posta: rsahiner@yildiz.edu.tr

Abstract

This study aims to review the selected works from Anthony McCall's works called *Solid Light* and James Turrell's works which is created in the series of *Ganzfeld* within the framework of Deleuze and Guattari's philosophy of becoming and introduce the concept of *becoming-light* as a becoming-other.

Deleuze and Guattari's philosophy of becoming opposes Cartesian thought because experience isn't something can be grounded on being or subject; experience is a becoming, a flow of experiences. Approaching experience as experience of subject means ignoring the experience, becomings of plant or animal, in short everything that's *nonhuman*. Also shouldn't be forgotten that human perception constructs the world of extended objects by contracting of flows of becomings, extracting beings from becomings.

Art in philosophy of Deleuze and Guattari aims to create new forms of perception that goes beyond human experience. Art, through becoming-others, enables viewer-participant to perceive world, life from perspective of other. Approaching works of Anthony McCall and James Turrell through these ideas of philosophy of becoming offers new perspective on light art.

In Anthony McCall's works light appears in solid form and in James Turrell's works light constantly shifts color and becomes the void that swallows space itself. In human perception, light should illuminate the world of extended objects, make objects and spaces visible and give them color. In the works of both artists, light doesn't fit these definitions of light in human perception; it exhibits an anomaly that resists these definitions. It's this anomaly which makes Anthony McCall's and James Turrell's lights a becoming. Besides that the zone of indiscernibility emerges between light and space; light and space meets in their common zone which is space-time. While light's becoming-space, space joins becoming-light.

In conclusion, by joining the compound of percepts and affects that creates the artwork the viewer-participant is drawn into becoming of light, into a *becoming-light*. The works of Anthony McCall and James Turrell are now defined by viewer-participant's experience of seeing the world through the position of light, being fascinated by it's movements and becomings and experiencing the continuity and mode of existence of light.

Keywords: *Light Art, Becoming, Becoming-light, Anthony McCall, James Turrell, Deleuze and Guattari.*

1. Giriş

Oluş, Deleuze ve Guattari'nin felsefesinin temelini oluşturan kavramlardan biridir; onlar hayatı bir varlık olarak değil ama bir oluş olarak düşünmeyi hedefler (Sutton ve Martin-Jones, 2008/2013). Claire Colebrook (2002/2013, s. 95-121) Deleuze'ün *aşkın ampirizm* olarak tanımladığı kendi felsefesinde, öznenin veya deneyimleyen varlığın olmadığını, bunun yerine yalnızca deneyimin (oluş ve etkileşim akışlarının olası en geniş anlamı olarak *deneyim*) olduğunu ileri sürer. Kartezyen düşüncede ise deneyim bir varlık olan *düşünen özneye* verilmiştir. Bu düşüncede deneyim bir öznenin deneyimidir. Bu bağlamda Deleuze'ün düşüncesi Kartezyen düşünceyle karşı karşıya gelir; Colebrook, Deleuze'ün felsefesinde deneyimin bir varlığın veya öznenin deneyimi olmadığını ama bir deneyimler akışı olduğunu söyler; deneyimler akışı özneye atfedilen bir şey değil ama her çeşit varlığı, özneyi ya da fikirleri yaratan şeydir. Deneyimin insanın deneyimi olarak tanımlanması doğrultusunda insansı-olmayanın dünyası bir kenara atılmıştır. Bu bağlamda Deleuze'ün felsefesi, insanın deneyimi kendi tekeline almasına karşı çıkarak, deneyim kavramının tanımını insan deneyimi ile sınırlandıramayacak bir şekilde genişletir. Deleuze'ün felsefesi deneyimi insanın deneyiminin ötesinde düşünebilmeyi, bir bitkinin ya da hayvanın deneyimini

düşünebilmeyi amaçlar. Bu bağlamda sanatın önemi bir öznenin deneyimi olmayan yeni deneyim biçimleri yaratmasındadır.

Deleuze'ün oluş ve akış üzerine ortaya koyduğu düşünceleri güçlü bir biçimde analiz eden Colebrook (2002/2013, s. 91, 164-191) düşünürün, insanın sadece kendisini ilgilendiren şeyleri algıladığı için oluşları çoğunlukla algılamadığına ilişkin yaklaşımının altını çizer. Buna göre; insan algısı oluş akışlarını daraltarak uzamsal nesneler dünyasını oluşturur ve oluş akışlarından varlıklar çıkartır. Dünyayı oluşlardan soyutlayan insan sabit, hareketsiz ve değişmez nesnelerden ve alanlardan oluşan bir dünya görür. Buna bir örnek olarak insan verilebilir. İnsanın kendisi bile bir oluştur fakat insan kendi oluşunu da daraltarak kendisini uzamsallaştırmış bir bedene indirger. Uzamsal nesneler dünyasındaki nesneler, alanlar ya da insanlar indirgendikleri şeyden daha fazlasıdır.

İnsan algısı her ne kadar oluşları çoğunlukla algılamasa ve onları daraltsa da oluşlarla etkileşim içerisindedir; Deleuze ve Guattari (1991/2023) bunu şöyle ifade eder: “Dünyanın içinde değiliz, dünya ile birlikte oluş halindeyiz, onu temaşa ederek oluş halindeyiz. Her şey görüdür (vizyon), oluştur. Evren oluyoruz. Hayvan, bitki oluşlar, molekül oluş, sıfır oluş” (s. 166). Deleuze'ün felsefesinde bu etkileşimlerin öteki-oluş olarak tanımlandığı söylenebilir; John Rajchman (2000/2013) Deleuze'ün öteki-oluş düşüncesini şöyle açıklar: “Deleuze'ün öteki-oluş adını verdiği şey, verili ya da kurulu kendiliklerimizden ayrılıp sonunda tam olarak kim ya da ne olacağımızı bilmediğimiz süreçlere imkân tanıyan, bir yaşamın tarihsel olarak ‘nitelendirilemez’ ya da tanımsız doğasıdır” (s. 104).

Sanatçılar oluşları deneyimleme konusunda diğer insanlardan bir adım öndedir. Deleuze ve Guattari'ye (1991/2023) göre; sanatçı bir *uz-gören* ve *olandır*; onlar kasa dayalı olmayan, duygusal veya oluş atletizmi olarak adlandırılacak bir atletizmde boy gösteren birer atlettir. Örneğin; Vincent van Gogh bir ayçiçeği-oluş içerisindedir; Yves Klein ise bütün işlerinde aynı mavi rengi kullanarak bir mavi-oluş içerisindedir olduğunu kanıtlar. Deleuze'e (1993/2013) göre; yazmak da bir oluştur; yazar, bir örnek olarak, kadın-oluşa ya da hayvan-oluşa kapılır. Sanatçı görebildiği ve duyabildiği oluşlar karşısında nefes nefese kalır; yazmak bir atletizmdir, bir oluş atletizmi.

Deleuze ve Guattari'nin (1991/2023) felsefesinde sanat yapıtı onu duyumsayan bir insana muhtaç olmadan, hatta kendisini yaratan sanatçıdan bile bağımsız bir şekilde var olur ve kendini kendinde saklar. Bir filmde yer alan manzara görüntüsünde gökyüzünün rengi, rüzgârın savurduğu kadının saçları filmin bu manzaranın yer aldığı dakikası her açıldığında orada var olması, sanat yapıtının kendini kendinde saklamasına örnek olarak verilebilir. Sanatçı evren oluş, hayvan-oluş ve molekül-oluş gibi öteki-oluşları deneyimleyerek bu örnekteki gibi dünyanın bir anını kalıcı kılan sanat yapıtlarını yaratabilir.

Sanatsal yaratımlar *duyusal-oluş* olarak adlandırılan bir oluştur (Deleuze ve Guattari, 1991/2023; Colebrook, 2002/2013). Duyusal-oluş, sanatçının sanatında kullandığı malzemesinin içinde yakalanmış bir ötekiliktir (Deleuze ve Guattari, 1991/2023). Bu bağlamda yazar Herman Melville'in *Moby Dick* isimli romanında sanatının malzemesi olan kelimeler ve cümlelerle bir balinanın ötekiliğini yakaladığı söylenebilir. Bu romandaki balina bir oluş, bir aykırı, bir ötekidir: “Balina, yani Moby Dick, gerçek bir oluştur, balinalar topluluğundan uzaktır; beyazlığı, yıkıcı gücü ve tek başıncılığı bir balinanın ne olduğuna dair her türlü algıyı karmakarışık hale getirir” (Colebrook, 2002/2013, s. 179). Bu alıntıdan çıkarılması gereken sonuç, insanın bir balinanın ne olduğuna, rengine, biçimine, davranışlarına dair sahip olduğu algıyı karmakarışık hale getiren balinanın bir oluş olduğudur. Başka örneklerden de bahsedilmesi gerekirse, Moby Dick romanında balinanın bir oluş olmasının yanında Deleuze ve Guattari'ye (1991/2023) göre Vincent van Gogh'un resmettiği ayçiçekleri, Dürer'in resmettiği dikenler

ya da Bonnard'ın resmettiği mimozalar da birer oluşturmaz. Işık sanatında, Anthony McCall ve James Turrell'in işlerindeki ışıkların da birer oluş oldukları söylenebilir.

2. Anthony McCall ve James Turrell'in İşlerinde Bir Oluş Olarak Işık

İnsan uzamsal nesneler dünyasındaki ışığın bir aydınlatma görevi görmesini bekler; ışık uzamsal nesneler dünyasını aydınlatarak etraftaki nesneleri görünür kılmalı ve bu nesnelere renk vermelidir. Bu bağlamda James Turrell'in *Apani* isimli işine bakıldığında (ve genel olarak Ganzfeld serisinin bütününde) ışığın ne olduğuna dair bütün algıları yıkan bir oluş olarak ışık görülür (Görsel 1a-1b).

a)

b)

Görsel 1. a) ve b) James Turrell, *Apani* (2011). Fotoğraflar: Florian Holzherr. © Florian Holzherr.

Bu işte ışık bir mekânı aydınlatan, etrafı ve nesneleri görünür kılan ve onlara renk veren bir aracı değildir; ışık, ışığa dair bu algıları yıkarak sadece ışığın kendisinin sunulduğu, sabit nesnelerin hatta mekânın dahi görülemez olduğu bir boşluğa bürünür. Işığı bir oluş yapan şey bu aykırılıktır. Bu işin insanın ışığa dair sahip olduğu bir diğer algıyı yıktığı görülür. Oluşları daraltarak uzamsal nesneler dünyasını oluşturan insan algısı ışığın oluşunu da daraltarak ışığı renge indirger; bunun sonucunda, insanın algıladığı sabit ve değişmez nesnelerin olduğu uzamsal nesneler dünyasında renkler de sürekli bir değişim içerisinde değildir (Colebrook, 2002/2013, s. 57, 73). Bu işteki ışık sabit bir renkte değildir; ışığın rengi yavaşça ama sürekli olarak değişir. Işığın değişen renkleri, bir renkten diğerine geçişi sürekli bir değişim içerisindeki bir akış, bir süreç olarak ışığı yaratır. Dolayısıyla bu ışığın insanın ışığa dair sahip olduğu algıdan farklı olduğu söylenebilir. Bu işteki ışık, bir renk aracılığıyla temsil edilemez ve böylece ışığı renge indirgeyen insan algısını yıkar. İşte böylece ışık bir oluş olarak tanımlanabilir; bu algıların yıkılması ışığı bir oluş yapan şeydir.

Görsel 2. Anthony McCall'un *Anthony McCall: Solid Light* sergisindeki bir işi, Tate Modern, (2024-2025). Fotoğraf: Tate (Liam Man, 2024). © 2024 Tate (Liam Man).

Anthony McCall'un *Solid Light* olarak adlandırdığı işlerinde ise ışık *katı* bir biçimde sunulur (Görsel 2). İnsanın ışığa dair sahip olduğu algılarda ise ışık katı bir biçimde değildir. İnsan algısında ışığın uzamsal nesneler dünyasını aydınlatarak görünür kılması gibi görevleri vardır. Bunun yanında insan algısının ışığı renge indirgediği de unutulmamalıdır. Bu işlerdeki katı ışık, ışığın renge indirgenmesi, uzamsal nesneler dünyasını aydınlatması, görünür kılması ve nesnelere renk vermesi gibi ışığın neliğine dair insan algısındaki bütün özelliklerini ve tanımlarını yok eder. Katı ışık bu yüzden bir oluşturmaz. Ahab, para kazanma amacı gibi bir amaç gütmekten Moby Dick'i takip eder; bu takip insani ve çıkarıcı bir girişime dayalı olmadığı için, ona para kazandırmayacağı için *anlamsız* ya da vakit kaybı olarak nitelendirilebilir (Colebrook, 2002/2013, s. 180). Bu doğrultuda katı bir formdaki ışık da *anlamsızdır*; uzamsal nesneleri görünür kılmayan, sabit ve değişmez nesnelere renk vermeyen, kısacası işe yaramayan bir ışıktır bu. Bu ışık insan algısındaki tanımlarından uzaktır ama onu bir oluş yapan şey de bu aykırılığdır. Katı ışığı bir oluş yapan en temel özelliği ise insanın ışığın biçimine dair sahip olduğu algıyı yok eden katı formudur. Katı formdaki ışık aynı Moby Dick gibi insanın duyusuna ve kavrayışına direnir (Colebrook, 2002/2013, s. 180). Işığı anlamlandırmaya çalışan insan algısı tanımlamalar ortaya atar, kavramın etrafına kırmızı çizgiler çeker fakat bir oluş olarak ışık buna direnir, insan algısı tarafından anlamlandırılmaya, tanımlanmaya direnir.

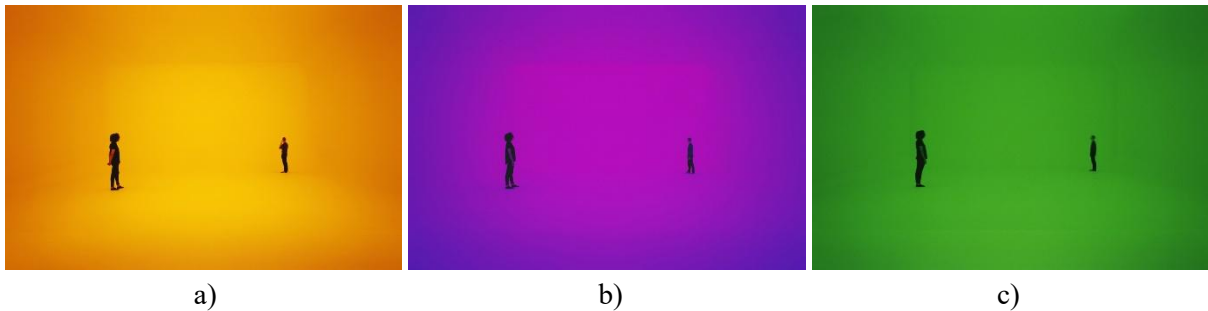
3. Anthony McCall ve James Turrell'in İşlerinde Ayırt Edilmezlik Bölgesi

Herman Melville'in romanında balina bir oluşturmaz. Bunun yanında bu oluştan etkilenen şeylerden de bahsedilmesi gerekir. Romanın bir karakteri olan Ahab bu benzersiz, sıra dışı ve en önemlisi de karşı konulamaz olan balinaya karşı koyamaz, onun karşısında büyülenir ve bir balina-oluşa kapılır (Deleuze ve Guattari, 1980/2023). Deleuze ve Guattari'ye (1991/2023) göre duyusal-oluş işte budur; Ahab'ın kendisi olmayı sürdürürken aynı zamanda öteki-oluşu hiç durmaksızın deneyimlemesidir.

Deleuze'e göre (1993/2013) öteki-oluşlar bir belirsizlik, fark edilmezlik, yakınlık ya da ayırt edilmezlik bölgesi kurmaktır. Francis Bacon'ın resimleri ayırt edilmezlik bölgelerine verilebilecek en iyi örnektir. Deleuze'e (1981/2009) göre; Francis Bacon'ın figürlerinde et kemiklerin üzerinde cambazlık yapar gibidir; et kemiklere tutunmaz ve aşağı dökülür. Francis Bacon figürlerin yüzünü değil ama başını resmetmeyi amaçlar. Baş örterek saklayan yüzü kazır, temizleme ve fırçalama işlemlerine maruz bırakır ve böylece başın ortaya çıkmasını sağlar. Bu kazıma, silip atma, temizleme veya fırçalama işlemleri Deleuze ve Guattari'nin (1991/2023) duyumu kuran şeyin oluşlar olduğunu savunurken söylediği bir sözü hatırlatır: "insanla hayvanın ayırt edilmezlik bölgesi olarak, eriyište, kaynayışta, kırık tonların akışında beliriveren hayvan, bitki, vb... oluş..." (s. 176). Bacon'ın *temizleme* işlemleri sonrasında *eriyen* ya da dökülen figürlerin etleşmesinde bir hayvan-oluş belirir; bu etleşme ve hayvan-oluş beraberinde bir ayırt edilmezlik bölgesini meydana getirir. Ayırt edilmezlik bölgeleri adı üstünde insan ve hayvanın birbirinden ayırt edilemeyecek hale geldiği bölgelerdir (Deleuze, 1993/2013). Deleuze'e (1981/2009) göre; insan ve hayvanın arasındaki ayırt edilmezlik bölgesi, ortak bölgesi ettir. İnsan ve hayvanın ortak bölgeleri olan ette buluşur; etleşen insan bir hayvandan ayırt edilemez hale gelir, hayvan için de tam tersi geçerlidir. Bu düşünceler doğrultusunda Anthony McCall'un ve James Turrell'in işleri, ışık ve mekân arasında ortaya çıkan bir ayırt edilmezlik bölgesi olarak ele alınacaktır.

İnsan ve hayvanın ortak bölgeleri olan ette buluşmaları sonucunda artık kimin insan kimin hayvan olduğunun ayırt edilememesi gibi, James Turrell'in Ganzfeld serisi kapsamında ürettiği işlerinde, ışığın ve mekânın ortak bölgeleri olan uzay-zamanda buluşmaları sonucunda hangisinin ışık hangisinin mekân olduğu ayırt edilemez. Bu, ışık ve mekân arasındaki bir ayırt edilmezlik bölgesidir.

Brian O'Doherty (2000/2019) *Beyaz Küpün İçinde* isimli kitabında; beyaz renkli, penceresiz, dört duvarlı olan ve *beyaz küp* olarak adlandırılan sergi mekânlarını ele alır. Beyaz küpün bu özellikleri onu insanın algılarından ve dış dünyadan soyutlar. Beyaz küpün yok ettiği bu algılar, insan algısının yarattığı zamansal ve mekânsal algılardır. İnsan algısının zamanı algılayabilmek için zamanın oluşunu daraltır ve zamanı uzamsallaştırır; bu uzamsallaştırma işlemi zamanı hareketler aracılığıyla açıklar; güneşin doğuşu ve batışı zamanın uzamsallaştırılmasına bir örnektir (Colebrook, 2002/2013, s. 48-49, 61-63). Bir pencere mekân ile dış dünya arasındaki bir köprüdür. Bir mekândaki insan, güneşin doğuşu ve batışıyla gökyüzünde oluşan renk değişimleri, karanlığa bürünen ya da aydınlanan dünya ya da pencereden içeri girerek camların şeklini alan ışığın mekânda gezinmesi gibi zamanın uzamsallaştırılmış imgelerine pencere aracılığıyla ulaşır. Pencerenin mekândan çıkarılması sonucunda insan zamanı uzamsallaştıramaz. Kısacası beyaz küp, insanın zamanı uzamsallaştıran algısından ve uzamsallaştırılmış bir zamandan arındırılma amacıyla penceresizleştirilir.

Görsel 3. a), b) ve c) James Turrell, *Perfectly Clear* (1991). Fotoğraflar: Florian Holzherr. © Florian Holzherr.

James Turrell'in *Perfectly Clear* isimli işinde mekânın mimarisinde yapılan değişikliklerle beyaz küpün ötesine geçilir (Görsel 3a-3b-3c). Bu özellik Ganzfeld serisi kapsamında üretilen yapıtlarda görülür. Mekânın penceresiz olmasının yanı sıra küp şeklinin oluşmasını sağlayan duvar, tavan ve zemin düzlemlerinin kesiştiği noktaların yuvarlanmasıyla sonsuz bir fon oluşturulur ve böylece küp şekli terkedilmiş olur. Sonsuz fon aracılığıyla duvar, tavan ve zemin arasındaki keskin sınırların belirsizleşmesiyle bir sonsuzluk, bir boşluk yaratılır. Mekânda pencerelere yer verilmemesi sadece insanın zamanı uzamsallaştıran algısının yok edilmesi sağlamaz; bunun yanında insanın mekânsal algıları yaratması da engellenir. Pencere sayesinde dışarıyı gören insan o anda olduğu konum hakkında bir algıya sahip olur. Mekândan pencerenin kaldırılmasıyla bu algılar yıkılır. Bunun yanında insanın bir sergi alanına dair sahip olduğu algılar vardır (nasıl bir yer olması gerektiği, amacı vs. gibi); mekânın yapısı bir küp şeklindedir, içinde sanat yapıtlarını barındırır, onları sergiler ve dış dünyadan korur. James Turrell'in işinde insanın bir sergi alanına ve mekâna dair sahip olduğu bütün algılar yok edilir; mekân sanat yapıtlarıyla dolu değildir hatta mekânda hiçbir sanat nesnesi yoktur, sadece ışık vardır, bir sanat nesnesi olarak ışık. Böylece mekân uzamsal nesneler dünyasının sabit, değişmez dünyasından soyutlanır. Bütün bunların sonucunda insanın bildiği ve algıladığı anlamda mekânın kendisi yok edilmiş olur. Sonuç olarak mekânın yerini bir sonsuzluk, sonsuz bir boşluk alır. Mekân artık uzay-zamandaki bir koordinat dizisine indirgenmiş değildir, insanın algılarından kurtularak uzay-zamanın bir parçası haline gelir. Mekân artık uzay-zamandaki bir boşluktur.

İnsanın mekâna dair sahip olduğu algıların yıkılmasıyla yaratılan sonsuz boşluk sanatçı tarafından ışıkla doldurulmuştur. Işık bu işte etrafı aydınlatarak uzamsal nesneler dünyasını görünür kılan bir araca indirgenmez. Işık burada bir oluşturmaktır. Burada ışığı bir oluş yapan şey, bir diğer deyişle ışığın insanın ışığa dair sahip olduğu algıların ötesine geçmesini sağlayan, ışığın bir *aykırı* olmasını sağlayan özellikleri vardır. Uzamsal nesneler dünyasında renge indirgenen sabit ışığın aksine burada ışık sabit değildir, renk değiştirerek sürekli bir dönüşüm halindedir. Işık bir uzamsal nesneler dünyasını değil ama boşluğun kendisini aydınlatır ve o boşluğun kendisi haline gelir; ışık bütün boşlukta yayılarak boşluğu ele geçirir. Sonuç olarak sonsuz bir ışık elde edilir; mekân tarafından kısıtlanan, hapsedilen değil ama mekânın ötesine geçen bir ışık. Mekânın ötesine geçen ışık uzay-zamanda var olur ve sonsuz bir akış içinde uzay-zamanda yayılır. İşte burada bir ayırt edilmezlik bölgesi ortaya çıkar; mekânın ışık-oluşa kapılması ve ışığın da mekân-oluşa kapılması doğrultusunda ışık ve mekân ortak bölgeleri olan uzay-zamanda buluşur. Mekân kendisini bir *mekân* yapan algılardan arınarak uzay-zamandaki bir koordinat olmak yerine uzay-zamanın bir parçası olmaya doğru evrilirken diğer yandan da bir oluş olarak ışık yayılmacı ve nüfuz edici varlığıyla mekânın değil ama boşluğun kendisi haline bürünür, bir mekânda değil ama uzay-zamanda var olur. Ayırt edilmezlik bölgeleri işte böyle ortaya çıkar. Sonuç olarak ışığı mekândan ve mekânı da ışıktan ayıramadığımız bölgeye ulaşıyoruz; izleyici-katılımcı bir mekânın içinde mi gezmektedir yoksa ışığın içinde mi? Boşluk mekâna mı aittir yoksa ışığın kendisini boşluk olarak mı sunar? İzleyici-katılımcı şu an uzay-zamanda nerededir?

Anthony McCall'un işlerinde de ışık ve mekân arasında ayırt edilmezlik bölgesinin ortaya çıktığı ve bunların ortak bölgelerinin uzay-zaman olduğu söylenebilir. Anthony McCall'un işlerinin sergilendiği mekân zifırî karanlık içerisindedir (Görsel 4). Mekânın karanlığı sayesinde izleyici-katılımcının görüşü kısıtlanır ve böylece zamansal ve mekânsal algıları yaratması engellenir. Bunun sonucunda beyaz küp yıkılarak mekânın yerini karanlık, sınırları algılanamayan bir boşluk, uzay-zamanın sonsuzluğu alır. Bir diğer deyişle mekân uzay-zamanın bir parçası haline gelir.

Görsel 4. Anthony McCall, *You and I Horizontal* (2005). Fotoğraf: Pablo Garcia (Carnegie Mellon Üniversitesi, 2006). © 2006 Pablo Garcia.

Bu karanlık boşlukta odak katı ışıktır; katı ışık bu karanlık boşlukta konumlanmıştır. Anthony McCall'un işlerindeki katı ışığın içerisine girmek izleyici-katılımcıda bir mekânda olma hissi yaratır. Katı ışık bir mekânın düzlemlerini oluşturuyor gibidir. Katı ışığın her işteki farklı formu bu mekânları çeşitlendirir; mekân bazen bir tünel gibi bazen basık bir mekân gibidir. Katı ışığı bir oluş yapan şeylerden biri de katı ışıktan yaratılan bu mekânın insan algısında mekân kavramını oluşturan algılarla uyuşmamasıdır; basit bir örnek olarak, ışıktan yaratılmış bu mekân insanı yağmurdan bile koruyamadığı söylenebilir. Bu gerçek bir mekân değildir ama ışığın mekân-oluşudur; ışığın mekân oluşu doğrultusunda mekânla ortak bölgesi olan uzay-zamanda buluşmasıdır. Burada öteki-oluşun bir taklit etme eylemi olmadığı belirtilmelidir (Deleuze ve Parnet, 1996/2016). Işık mekânın düzlemlerini taklit eden bir şekil olarak bir mekân yaratma amacıyla değildir. Bu daha çok bir ayırt edilmezlik bölgesidir. Katı ışığın gerçekten bir mekân olmaması, izleyici-katılımcı tarafından içerisine girilebilip ışığın kesilebilmesini sağlaması ya da katı ışığın saydamlığı ve üzerindeki sisin hareketli görüntüsü nedeniyle bu mekânın varlığı izleyici-katılımcı tarafından sorgulanır. Bu şeyin bir ışık mı yoksa bir mekân mı olduğu ayırt edilemez. İşte böylece ayırt edilmezlik bölgesi ortaya çıkar. Mekân uzay-zamanın kendisine bürünerek, katı ışık ise bu karanlık boşlukta var olarak ışık ve mekânın ortak bölgesi olan uzay-zamanda buluşurlar.

4. Anthony McCall ve James Turrell'in İşlerinde Işık-oluş

Claire Colebrook (2002/2013) duyuşal-oluş olan sanatı şöyle tanımlar: “Sanat duyuşal oluştur, bizi maddeyi izlemek için kendimizden özgürleştirir” (s. 97). Burada bahsedilen *insanın kendinden özgürleşmesi* algılam ve duygulamalara bir göndermedir. Deleuze ve Guattari'ye (1991/2023) göre sanat yapıtı, algılam ve duygulamaların bileşiminden oluşan bir duyular kitlesidir. Deleuze ve Guattari, algılamın algılardan, duygulamın da duygular ve duygulanımlardan farklı olduğunun altını sürekli çizer.

Deleuze ve Guattari (1991/2023) şöyle der: “Algılamalar algılamalar değildir artık, onları duyanlarda ortaya çıkan bir durumdan bağımsızdırlar; duygulamalar da artık duygular ya da duygulanımlar değildir, onların içinden geçen kişilerin gücünden taşarlar” (s. 160). Deleuze ve Guattari’nin felsefesinde sanat algı, duygu ve kanının yerini algılam ve duygulamla doldurur. İnsanın yanlı bakış açısını oluşturan algılar, duygular ve duygulanımların yerine algılamalar ve duygulamaların sanatın merkezine koyulmasıyla insan yanlı bakış açısından uzaklaştırılır. Bir diğer deyişle insanın *kendisinden* özgürleşmesi sağlanır.

Deleuze ve Guattari’ye (1991/2023) göre sanatçı, algılam ve duygulamalardan oluşan bileşiğin içine izleyici-katılımcıyı da dahil eder. Bu bileşiğe dahil edilmesinin ardından izleyici-katılımcı da sanat yapıtının oluşuna kapılır. Öteki-oluşa kapılan insan kendi yanlı konumundan özgürleşerek artık dünyayı ötekinin konumundan algılar; sanatın izleyici-katılımcıya sunduğu budur. Deleuze ve Guattari (1991/2023) bu düşüncelerini şöyle ifade eder:

Her sanat için söylenmesi gereken şudur: Sanatçı, bize verdiği algılamalar ya da görülerle bağlantılı olarak duygulamaların göstericisi, duygulamaların mucidi, duygulamaların yaratıcısıdır. Onları yalnızca kendi yapıtında yaratmaz, onları bize verir ve bizim onlarla birlikte oluşa gelmemizi sağlar, bileşiğin içine alır bizi. (s. 172)

Bu düşüncelerin ardından, balinanın oluşuna kapılan tek kişinin romanın bir karakteri olan Ahab’ın olmadığı söylenebilir; izleyici-katılımcı da balinanın oluşuna kapılır. Anthony McCall ve James Turrell’in işlerinde ışık bir oluşturm; bu doğrultuda bileşiğin içine davet edilen izleyici-katılımcının da ışığın oluşuna kapıldığı, ışık-oluşu deneyimlediği söylenebilir.

İzleyici-katılımcının ışık-oluşunu kavrayabilmek için örneklerle başvurulabilir. Deleuze (1968/2017) öğrenmenin ne olduğunu açıklamak için bir yüzücü örneği verir. Öğrenci suyun dışında eğitmenin hareketlerini taklit eder; yüzmek dalgalara karşı yüzmek, kulaç atmaktır ama bu hareketlerin dalgalarla hiçbir bağlantısı yoktur. Bu yüzden eğitmenin hareketlerinin aynısının tekrar edilmesi öğrenciye yüzmeyi öğretmez. Öğrenmek için farkı barındıran bir tekrarın gerçekleşmesi gerekir. Öğrenci suya girdiği zaman eğitmenin karşılaştığı dalgalarla karşılaşmayacaktır; bir sonraki dalga bir öncekinden farklı olacaktır ve öğrenci buna göre hareketlerini değiştirmelidir. Colebrook (2002/2013) Deleuze’ün verdiği bu yüzücü örneğini ele alır ve hayvan-oluşlar üzerinden öteki-oluşları anlamak için bir örnek olarak kullanır:

İyi yüzmenin ne olduğunu değil ama ne yaptığını hissetmem gerekir. Bir yüzücünün hareketlerini aynen taklit etmektense nasıl hareket ettiğini hissetmem gerekir. . . .

Öyleyse hayvan-oluş hayvanın *ifade ettiği* şeyin (hayvanların varsayılan gücü veya saflığı) haline ulaşmak değildir; hayvanın *olduğu* şey olmak da değildir. Bir hayvan gibi davranmak değildir. Hayvan-oluş hayvanın hareketlerine, algılarına ve oluşlarına dair bir histir: kişinin sanki bir köpekmiş, bir böcekmiş veya bir köstebekmiş gibi dünyayı gördüğünün tahayyül edilmesidir. (s. 178 179)

Bu bağlamda, yüzücünün nasıl hareket ettiğini, dalgaların kuvvetiyle nasıl başa çıktığını, bu kuvvetin onun bedenini nasıl etkilediğini, soğuk suda nasıl irkildiğini, nasıl nefes nefese kaldığını, nasıl su yuttuğunu hissetmenin bir yüzücü-oluş olduğu söylenebilir. Bu düşünceler oluşun bir imgelemde gerçekleştiği, bir rüya olduğu yanılgısını oluşturmamalıdır; oluşlar oldukça gerçektir (Deleuze ve Guattari, 1980/2023, s. 252). Bu doğrultuda, öteki-oluşa kapılan insanın dünyayı kendi yanlı

konumundan değil ama yeni bir konumdan, ötekinin (ışığın, yüzücünün vs.) konumundan gördüğü söylenebilir; insan ötekinin konumundan gördüğü bu dünyanın çekimine kapılır (Colebrook, 2002/2013, s. 182). Bu bir hayvan da olabilir, bir bitki de, bir ışık da olabilir, bir karınca da... Bir karınca-oluşa yakalanan insanın karıncanın küçük bedeninin gözünden bakınca etrafında gördüğü kendinden defalarca kez büyük nesnelerin görkeminden etkilenmesi bir örnek olarak verilebilir. Işık-oluş da bu düşünceler doğrultusunda tanımlanabilir. Işık oluş, izleyici-katılımcının ışığa dönüşmesi, ışığın ifade ettiği şeye dönüşmek, ışığın kendisi olmak ya da ışığın taklit edilmesi değildir. Işık-oluş ışığın uzay-zamandaki hareketlerine ve oluşlarına dair bir histir. Işık-oluşa kapılan izleyici-katılımcı dünyayı bir ışıkmış gibi, bir ışığın konumundan deneyimlediğini tahayyül eder; ışık-oluş, izleyici-katılımcının dünyayı ışığın deneyimlediği bir şekilde deneyimlemesidir.

Görsel 5. a) ve b) James Turrell, *Aftershock* (2021). Fotoğraf: Florian Holzherr. © 2021 Florian Holzherr.

James Turrell'in *Aftershock* isimli işi gibi bütün işleri izleyici-katılımcıyı ışık-oluşa dahil ederek izleyici-katılımcıda ışığın hareketlerine ve oluşlarına dair bir hissi uyandırır (Görsel 5a-5b). James Turrell'in işlerindeki ışığın yavaşça ama sürekli olarak değişen rengi, ışığın oluşunu daraltarak renge indirgeyen insan algısını yıkar; bu ışık, uzamsal nesneler dünyasının sabit ve değişmez dünyasının içerisinde renge indirgenmiş bir ışık yerine bir akış, bir süreç, bir oluş olarak ışıktır. Işığı bir oluş yapan şey sadece değişen rengi değildir; mekânın insanın mekânsal algılarından uzakta yeniden inşa edilmesiyle yaratılan boşlukta yayılması, boşluğu ele geçirmesi ışığı bir sonsuz, bir oluş yapar. Sanat yapıtı bileşiğine dahil edilmesiyle izleyici-katılımcı da bu oluşa kapılır. Işığın konumundan dünyaya bakan izleyici-katılımcı dünyayı, kendi konumunun tersine, bir süreklilik, sonsuzluk ve zamansızlık içinde deneyimler ve bu görüşün çekimine kapılır. Işığın konumundan elde edilen bu görüşte, insanın gördüğü uzamsal nesneler dünyasının sabitliğine ve değişmezliğine ya da insan algısının yarattığı zaman ve mekân algısına yer yoktur. İzleyici-katılımcı ışığın konumu aracılığıyla dünyaya bakarak ışığın akışına, hareketine ve var oluşuna dair bir izlenime ulaşır; bir hareket, süreklilik ve akış hissidir bu.

James Turrell'in işlerinde olduğu gibi Anthony McCall'un işlerinde de izleyici-katılımcı ışık-oluşa dahil olarak ışığın hareketlerine ve oluşlarına dair bir hissi deneyimler. Daha önce Anthony McCall'un işlerinde ışığın katı bir biçimde sunulmasının, insanın ışığın ne olduğuna dair sahip olduğu algıları yıktığından bahsedilmişti. İnsanın ışığa dair sahip olduğu algılarda ışık mekâna yayılır, bir renge

indirgenir ve bir formu yoktur. Katı ışığın ise bir formu vardır, mekâna yayılıp mekânı aydınlatmak yerine katı bir nesne gibi karanlığın içinde konumlanabilir (Görsel 6). Katı ışığı bir oluş yapan şey bu aykırılığıdır. İzleyici-katılımcı da ışığın bu oluşuna kapılarak ışık-oluşa dahil olur; bu katı ışığın konumundan dünyayı tahayyül eder.

Görsel 6. Anthony McCall, *Between You and I* (2006). Fotoğraf: Hugo Glendinning (Peer/The Round Chapel, Londra, 2006). © 2006 Hugo Glendinning.

Biri öteki-oluşa kapıldığında öteki de en az öteki-oluşa kapılan kişi kadar değişime uğrar (Deleuze ve Parnet, 1996/2016). Sıkça tekrarlanan eşekarısı ve orkide örneği ele alındığında, her birinin ötekine rastladığı, her biri için diğerinin bir öteki olduğu söylenebilir; orkide için eşekarısı bir ötekidir ve ona rastlar, eşekarısı için de orkide bir ötekidir ve ona rastlar. Bunun sonucunda orkidenin eşekarısı-oluşunun yanında eşekarısı da orkide-oluşa kapılır. Deleuze ve Parnet (1996/2016) bu ilişkiyi şöyle açıklar: “Eşekarısı orkidenin yeniden üretim aygıtı, aynı anda da orkide eşekarısının cinsel organı olur. Tek ve aynı oluş, blok bir oluş” (s. 16). Bu bağlamda Deleuze ve Parnet oluşları ikili kapmalar olarak tanımlar. Bu, orkidenin eşekarısından, eşek arısının da orkideden bir şey kapması, çalmasıdır. Deleuze ve Guattari (1991/2023) şöyle der:

André Dhôtel kahramanlarını ağaç oluş ya da kadife çiçeği oluş gibi, tuhaf bitkisel oluşlar içine sokmayı başarmıştır: Bu, biri ötekine dönüştüğü için değil, ama bir şey birinden ötekine geçtiği için, der. Bu bir şey, duyum olmanın dışında başka türlü belirlenemez. (s. 170)

Bu bağlamda kapılan, çalınan şeyin bir duyum olduğu savunulabilir. Işık-oluş duyumun kapılması, çalınması doğrultusunda ele alınabilir; izleyici-katılımcının dünyayı ışığın konumundan görmesi olarak tanımlanan ışık-oluş, ışığın duyumunun insana geçmesi anlamına gelir. Bir yüzücü eğitmeninin

dalgalara karşı verdiği savaşta ortaya çıkan duyumların öğrenciye geçmesi, öğrenci tarafından tahayyül edilmesi bir yüzücü-oluştur. Duyumun kapılması denilen şey, daha önce bir yüzücünün, hayvanın gözünden dünyayı görmek denilen şeyle aynıdır.

Görsel 7. Anthony McCall, *Meeting You Halfway (II)* (2009). Fotoğraf: Anna Domenigoni (LAC, Lugano, 2015). © 2015 Anna Domenigoni.

Deleuze ve Parnet'in oluşu ikili kapmalar olarak düşünmesi doğrultusunda, Anthony McCall'un işlerinde insanın ışık-oluşa kapıldığı gibi ışığın da insan-oluşa kapıldığı söylenebilir. Anthony McCall'un işlerinde katı ışık insan tarafından kesilebilir; katı ışığın insan tarafından engellenmesi sonucunda şekli değişebilir (Görsel 7). Bu eylem bir gölgenin nasıl yaratıldığıyla da tarif edilebilir. Bu, ışığın insan-oluşudur. Sonsuz, sürekli ve akış içerisindeki ışık insanın bedeninin katılığını, biçimini, dünyada nasıl var olduğunu deneyimler. Fakat bu kesilmeler sonsuz değildir, anlık bir kesilmedir; katı ışık süreklidir ve insan aradan çıktığı anda eski haline döner. İşte bu da insanın ışık-oluşudur. İnsan aradan çekilmesiyle, ışığın konumundan ışığın sürecini ve akışını deneyimler. İzleyici-katılımcı sisin ışığın üzerinde görünen hareketlerinin de yardımıyla ışığın sürekli akışını, sonsuz var oluşunu hissederek; ışığın sürekliliğine dair bir deneyimdir bu. Sürekli akışın sonsuzluğu izleyici-katılımcıyı içine çeken şeydir.

5. Sonuç

Bu çalışma, Anthony McCall'un *Solid Light* olarak adlandırdığı işlerini ve James Turrell'in *Ganzfeld* serisi altında ürettiği işlerini Deleuze ve Guattari'nin oluş felsefesiyle ele alarak, bu işlere ve ışık sanatına yeni bir bakış açısı kazandırmayı hedeflemiştir. Bu yeni bakış açısıyla ışık sanatı artık insan algısının ötesine geçen, ışığın kendisinin konumundan deneyimlenen bir yaratı sunar.

İnsan algısı ışığın oluşunu daraltarak ışığı bir renge indirger. Bunun yanında insanın algıladığı uzamsal nesneler dünyasında ışık etrafı aydınlatarak nesneleri ve alanları görünür kılan ve onlara renk veren bir araçtır. Antohny McCall ve James Turrell'in işlerinde ışığı bir oluş yapan şey ise ışığın insan algısındaki bu tanımlarını terk etmesidir. *Katı* bir formda var olan *anlamsız* ışık ya da sürekli değişen renkleriyle mekânın dahi görülemez olduğu bir boşluğa bürünen ışık birer aykırıdır; insan algısındaki tanımlarını aşan birer oluşturmaları.

Bunun yanında Anthony McCall'un ve James Turrell'in işlerinde ışık ve mekân arasında bir ayırt edilemezlik bölgesi ortaya çıkar. Işık sanatının malzemeleri olarak tanımlanabilecek ışık ve mekân, ortak bölgeleri olan uzay-zamanda buluşur. James Turrell'in işlerinde zamansal ve mekânsal algıların yok edilmesiyle mekân uzay-zamanın bir parçası haline gelirken ışık da bu boşluğun kendisi haline gelerek uzay-zamanda var olur. Anthony McCall'un işlerinde ise mekân kendisini uzay-zamanın karanlığıyla değiştirirken ışık da katı bir formda bu karanlığın içinde var olur. Her iki sanatçının işlerinde de mekân ışık-oluşa kapılmışken ışık da mekân-oluşa kapılmıştır. Böylece bir ayırt edilemezlik bölgesi meydana gelir; hangisinin ışık hangisinin mekân olduğu ayırt edilemez.

Sanatçı, izleyici-katılımcıyı sanat yapıtını oluşturan algılamalar ve duygulamalar bileşiğinin içine davet eder; böylece izleyici-katılımcı ışık-oluşa dahil olur. Anthony McCall ve James Turrell'in işlerinde ışık-oluş izleyici-katılımcının dünyayı ışığın konumundan görmesidir, ışığın duyumunun izleyici-katılımcı tarafından kapılmasıdır ya da izleyici-katılımcıda ışığın uzay-zamandaki hareketlerine ve oluşlarına dair bir hissin yaratılmasıdır. İzleyici-katılımcı Anthony McCall ve James Turrell'in işlerinde ışığın konumundan ışığın sonsuz var olma sürecini ve sürekliliğini deneyimler, bir hareket, süreklilik ve akış hissini elde eder; ışığın sürekli akışının sonsuzluğu izleyici-katılımcıyı içine çeker.

Burada öteki-oluşların ikili kapmalar olduğu, insanın ışık-oluşa kapılmasıyla ışığın da insan-oluşa kapıldığı unutulmamalıdır. Anthony McCall'un işlerinde katı ışığın izleyici-katılımcı tarafından kesilmesi ışığın insanın konumundan deneyimlediği var oluşun katı bir biçimidir.

Sonuç olarak, bu çalışmanın literatüre kattığı şey, sadece Antohny McCall ve James Turrell'in işlerinde değil ama gerekli koşulları sağlayan bütün ışık sanatı işlerinde ele alınabilecek bir *ışık-oluş* kavramını tanımlayarak bu kavramın temellerini atmasıdır. Böylece ışık-oluş kavramı ve oluş felsefesiyle ışık sanatı, insan algısının hegemonyasından kurtarılarak ışığın, ötekinin, insansı olmayanın algısına açılır.

Etik Beyan / Ethical Declaration

Çalışma, etik kurul onayı gerektirmemektedir. Çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz, literatür taraması ve benzeri tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallarına uygun davranıldığı, Committee on Publication Ethics (COPE)'in tüm şartları kabul edilerek etik görev ve sorumluluklara riayet edildiği taahhüt edilmiştir.

The study does not require ethics committee approval. It is hereby declared that all stages of the study, including preparation, data collection, analysis, literature review, and similar processes, were conducted in accordance with scientific ethical principles and rules, and that all conditions of the Committee on Publication Ethics (COPE) were accepted, thereby complying with ethical duties and responsibilities.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya bireyle, başka bir çalışma ile veya yazarlar arasında mali veya diğer konularda herhangi bir çıkar çatışması olmadığı beyan edilmiştir.

It is declared that there is no financial or other conflict of interest between any institution or individual, another study, or the authors.

Yazarlık Katkısı / Authorship Contribution

Çalışma tasarımı: E.Ç., R.Ş.; Literatür çalışması: E.Ç., R.Ş.; Verilerin toplanması: E.Ç., R.Ş.; Verilerin analizi ve yorumlanması: E.Ç., R.Ş.; Sonuç, tartışma ve öneriler: E.Ç., R.Ş. Tüm yazarlar makaleyi tüm yönleriyle gözden geçirmiş ve makalenin son halini onaylamıştır.

Study design: E.Ç., R.Ş.; Literature review: E.Ç., R.Ş.; Data collection: E.Ç., R.Ş.; Data analysis and interpretation: E.Ç., R.Ş.; Conclusions, discussion, and recommendations: E.Ç., R.Ş. All authors have reviewed the article in its entirety and approved the final version.

Yapay Zekâ Beyanı / Artificial Intelligence Declaration

Bu çalışmada yapay zekâ desteği kullanılmamıştır.

Artificial intelligence support wasn't used in this study.

Destekleyen Kurum / Supporting Institution

Bu çalışma, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalında Prof. Dr. Rifat Şahiner Danışmanlığında Emre Çiçek tarafından yazılan Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

The study was produced by Master's Degree Thesis which is written by Emre Çiçek under the Guidance of Prof. Dr. Rifat Şahiner at Yıldız Technical University, Social Sciences Institute, Department of Art and Design .

Kaynakça

- Colebrook, C. (2013). *Gilles Deleuze* (C. Soydemir, Çev.; 3. bs.). Doğu Batı Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 2002).
- Deleuze, G. (2017) *Fark ve Tekrar* (B. Yalım ve E. Koyuncu, Çev.). Norgunk Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1968).
- Deleuze, G. (2009). *Francis Bacon - Duyumsamanın Mantığı* (C. Batukan ve E. Erbay, Çev.). Norgunk Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1981).
- Deleuze, G. (2013). *Kritik ve Klinik* (İ. Uysal, Çev.; 2. bs.). Norgunk Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi: 1993)
- Deleuze, G., & Guattari, F. (2023), *Felsefe Nedir?* (T. Ilgaz, Çev.; 14. bs.). Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1991).
- Deleuze, G., & Guattari, F. (2023) *Kapitalizm ve Şizofreni 2 - Bin Yayla* (E. Sünter, Çev.). Norgunk Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1980)
- Deleuze, G., & Parnet, C. (2016). *Diyaloglar* (A. Akay, Çev.). Bağlam Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1996).
- Sutton, D., & Martin-Jones, D. (2013). *Yeni Bir Bakışla Deleuze* (M. Özbank ve Y. Başkavak, Çev.). Kolektif Kitap Bilişim ve Tasarım. (Orijinal eserin yayın tarihi 2008).

O'Doherty, B. (2019). *Beyaz Küpün İçinde - Galeri Mekânının İdeolojisi* (A. Antmen, Çev.; 4. bs.). Sel Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 2000).

Rajchman, J. (2000/2013). *Deleuze Bağlantıları*. (B. Şannan, Çev.). Bağlam Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 2000).

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Turrell, J. (2011). Apani [Yerleştirme]. Venedik Bienali, Venedik, İtalya. <https://haeusler-contemporary.com/james-turrell-ganzfeld-apani-en> (Erişim Tarihi: 10.04.2026).

Görsel 2. McCall, A. (2024-2025). Anthony McCall: Solid Light [Sergi]. Tate Modern, (2024-2025). Tate Modern, Londra, İngiltere. <https://www.tate.org.uk/whats-on/tate-modern/anthony-mccall> (Erişim Tarihi: 10.04.2026).

Görsel 3. Turrell, J. (1991). Perfectly Clear [Yerleştirme]. MASS MoCA, North Adams, Massachusetts, Amerika Birleşik Devletleri. <https://www.artsy.net/artwork/james-turrell-perfectly-clear-ganzfeld> (Erişim Tarihi: 10.04.2026).

Görsel 4. McCall, A. (2005). You and I Horizontal [Yerleştirme]. SFMOMA, San Francisco, Kaliforniya, Amerika Birleşik Devletleri. <https://www.anthonymccall.com/solid-light-works> (Erişim Tarihi: 10.04.2026).

Görsel 5. Turrell, J. (2021). Aftershock [Yerleştirme]. Copenhagen Contemporary, Kopenhag, Danimarka. https://artmap.com/cphco/exhibition/james-turrell-2022#i_y4q8d (Erişim Tarihi: 10.04.2026).

Görsel 6. McCall, A. (2006). Between You and I [Yerleştirme]. Peer/The Round Chapel, Londra, İngiltere. <https://www.anthonymccall.com/solid-light-works> (Erişim Tarihi: 10.04.2026).

Görsel 7. McCall, A. (2009). Meeting You Halfway (II) [Yerleştirme]. Art Gallery of New South Wales, Sidney, Avustralya. <https://www.anthonymccall.com/solid-light-works> (Erişim Tarihi: 10.04.2026).

Extended Abstract

This research studies Anthony McCall's works which is called *Solid Light* and James Turrell's works which is created under the series of *Ganzfeld* within the framework of Deleuze and Guattari's philosophy of becoming.

Human perception mostly can not perceive becoming; this contraction of flows of becomings creates the extended world of human. Besides that human perception extracts beings from becomings. In Cartesian thought, experience grounded on human as a subject. So, this means becomings itself and experience of plants, animals in short everything which can be called nonhuman are ignored. Deleuze's philosophy against that thoughts. The worlds of nonhuman (a world of a tree or a world of a turtle) should not be ignored.

Through Deleuze's philosophy of becoming, art is the thing which can break the experience grounded on human. In humans extended world light should illuminate the world of extended objects, make

objects and spaces visible and give them color. In the works of Anthony McCall and James Turrell light isn't have a common thing with those definitions. In Anthony McCall's works light is in a solid form and in James Turrell's works light changes color of itself while transforming into the void in the space. These lights resist their versions of extended world of human perception. These lights can be described as an anomaly and this is what makes them a becoming.

The zone of indiscernibility should not be forgotten. It is emerges between light and space because light and space meets in their common zone which is space-time. The zone of indiscernibility means the zones where it is not possible to distinguish between light and space. The zone of indiscernibility can be encountered in the works of Anthony McCall and James Turrell.

Art in the philosophy of Deleuze and Guattari, through the becoming-others, can make viewer-participant see the world through the position of the other. Viewer-participant becoming a part of the compound of percepts and affects which is creates the artwork in this way viewer-participant draws into *becoming-light*. This study defines a new concept which is called becoming-light in light art as a new type of becoming-other. In the Works of Anthony McCall and James Turrell viewer-participant which is becoming-light can see the world through the position of light. Viewer-participant sees the world through the position of light, being fascinated by the movements and becomings of light, and experiencing the continuity and mode of existence of light.

Becoming-others are always mutual. While viewer-participant is becoming-light, light is becoming-human. In the works of Anthony McCall light is in a becoming-human when it disrupted by viewer-participant, experiencing being a solid.

In conclusion approaching the works of Anthony McCall and James Turrell through Deleuze and Guattari's philosophy of becoming offers a new perspective on light art. This study light art can be created and examined with new forms of perception that goes beyond human experience.